

УДК 330:631.1

В. Є. Скоцик,
к. с.-г. н., Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ

V. Skotsyk,
cand. of agricultural sciences, Bila Tserkva national agrarian University

ORGANIZATIONAL-ECONOMIC APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF THE INFORMATIONAL COMPONENT OF THE AGRICULTURAL MACHINERY MARKET

Встановлено, що на ринку сільгосптехніки і сільськогосподарських машин досі існує асиметрія інформації: кожний його гравець володіє лише тією інформацією, яку він безпосередньо збирає. Нині у Міністерства аграрної політики та продовольства України формуються масиви даних щодо потреби та споживчих переваг у техніці, яку купують вітчизняні товаровиробники, в національному банку відсутня інформація щодо обсягу та структури кредитування і лізингу сільськогосподарської техніки та машин. Більше того, навіть у деяких вітчизняних підприємств сільгоспмашинобудування відсутні дані щодо того, скільки вони виробляють і реалізують.

Доведено, що об'єктивність підходу до формування інформаційного масиву про технічне забезпечення господарств населення можна відзначити про досить високу статистичну похибку вибірки. Крім того, анкетне обстеження, що здійснюється науковцями з метою проведення оцінки діяльності особистих селянських господарств, має нерепрезантивний характер і не відображає реальної ситуації.

Одним із заходів підвищення об'єктивності інформаційно-статистичного масиву про рівень технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників є проведення всеукраїнського сільськогосподарського перепису.

It is established that in the market of agricultural machinery and agricultural machinery still exists asymmetry of information: each player owns only the information that it collects. Now the Ministry of agrarian policy and food of Ukraine are compiled volumes of data on demand and consumer preferences in the technique that buy domestic producers, the national Bank does not have information regarding the volume and structure of lending and leasing of agricultural machinery and machines. Moreover, even in some of the domestic enterprises of agricultural machinery there are no data as to how many they produce and sell.

It is proved that the objective approach to formation of information array of technical support for households may be noted the relatively high statistical sampling error. In addition, questionnaire surveys, carried out by scientists with the aim of assessing activities of private households has representative nature and does not reflect the real situation.

One of the measures to improve the objectivity of the statistical information of the array on the level of technical support to agricultural producers is holding a national agricultural census.

Ключові слова: сільськогосподарська техніка, господарства населення, сільськогосподарські підприємства, ринок, інформація.

Key words: agricultural machinery, farm population, agricultural enterprise, market, information.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Специфіка функціонування суб'єктів економічних взаємовідносин вимагає глибокого аналізу процесів та явищ, які відбуваються на ринку для того, щоб забезпечити ефективне кори-

стання обмежених матеріальних ресурсів, якісне задоволення споживчих вимог і виживання в умовах посилення конкуренції. Прийняття оптимального управлінського рішення за таких умов, потребує значних обсягів комерційної інформації.

На ринку сільгосптехніки і сільськогосподарських машин досі існує асиметрія інформації: кожний його гравець володіє лише тією інформацією, яку він безпосередньо збирає. Нині у Міністерства аграрної політики та продовольства України формуються масиви даних щодо потреби та споживчих переваг у техніці, яку купують вітчизняні товаровиробники, в національному банку відсутня інформація щодо обсягу та структури кредитування і лізингу сільськогосподарської техніки та машин. Більше того, навіть у деяких вітчизняних підприємств сільгоспмашинобудування відсутні дані щодо того, скільки вони виробляють і реалізують.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та практичні засади інформаційного забезпечення функціонування аграрного сектору України були об'єктами Кропивка М.Ф., Саблука П.Т. та інших вчених-аграрників. Проте поза їх увагою залишилися розгляд специфічних особливостей інформаційного забезпечення функціонування ринку сільськогосподарської техніки в Україні.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є оцінка сучасного стану інформаційно-статистичного забезпечення ринку сільськогосподарської техніки та розробка шляхів його удосконалення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Одним із ключових інструментів розвитку ринку сільськогосподарської техніки є розроблення системи моніторингу — відносно нове завдання в економічній науці та практичній діяльності, тому спочатку важливо дати точне визначення даного терміна.

Метою моніторингу ринку сільськогосподарської техніки є збір, систематизація, вивчення й підготовка інформації для аналізу та прийняття управлінських рішень.

Специфіка ринку сільськогосподарської техніки та обладнання полягає в тому, що він сформований із двох взаємопов'язаних частин: "Первинний ринок" і "Вторинний ринок", при цьому основні учасники первинного ринку є одночасно і учасниками вторинного ринку. Тому ринок сільськогосподарської техніки доцільно досліджувати за двома напрямками одночасно.

Блок "Вивчення попиту (споживачів)" становить одну з найважливіших частин дослідження ринку. Його основним завданням є визначення умов, за яких досягаються певні співвідношення між попитом і пропозицією. Тому вивчення попиту в тісному взаємозв'язку з вивченням пропозиції і цілком формує єдиний ринковий механізм.

Цей блок передбачає збір інформації про якісні й кількісні характеристики споживачів сільськогосподарської техніки та ремонтних послуг.

Кількісними характеристиками споживачів сільськогосподарської техніки та обладнання можуть бути: місткість ринку; чисельність споживачів на ринку; їх фінансовий стан, інвестиційна привабливість ринку; середня частота покупок споживачами різних груп; сезонні коливання попиту, забезпеченість споживачів товарами (наявність і стан техніки); показники відтворення сільськогосподарської техніки; відомості про наміри щодо придбання товарів у майбутньому та ін. [1].

При дослідженні ринку головним є проведення якісної оцінки споживачів. Для цього доцільно забезпечити збір та аналіз інформації, що характеризує їхню поведінку. До інформації, що дає якісну характеристику споживачів, можна віднести: моделі купівельної поведінки; відомості про купівельні звички, особливості використання товару споживачами різних груп, переваги споживачів та ін. Обов'язковою частиною цього блоку дослідження є сегментування

ринку, що розглядається як необхідна умова для вибору підприємством цільового сегмента ринку [2].

Вивчення існуючого інформаційного забезпечення функціонування ринку сільськогосподарської техніки дало змогу встановити, що основним документом при визначенні потреби в сільськогосподарській техніці є статистична форма 10-мех. "Наявність сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах у 20__ році". Її складають на підставі первинних документів бухгалтерського обліку: інвентаризаційних відомостей або описів, книг чи карток обліку основних засобів, активів на приймання техніки з ремонту й інших документів обліку сільськогосподарських машин та устаткування.

Підприємства, що звітували за формою № 10-мех, відповідають таким критеріям відбору: здійснювали сільськогосподарську діяльність; мали в наявності сільськогосподарські угіддя. При цьому звіт за 2010 і 2015 рр. подавали великі підприємства з площею сільськогосподарських угідь 200 га і більше, а також фермерські господарства, що мали не менше 50 га сільськогосподарських угідь (для звіту за 2010 р.) і не менше 30 га (для звіту за 2015 рік). Починаючи зі звіту за 2015 р., цей критерій зазнав суттєвих змін. Зокрема, крім великих підприємств (із площею сільськогосподарських угідь 200 га і більше) і фермерських господарств (із площею 1000 га і більше), які звітували на суцільній основі, були також вибірково обстежені (обсяг вибірки — 20%) фермерські господарства й інші сільськогосподарські підприємства, площа угідь яких менша за наведені вище порогові значення; підприємство утримувало поголів'я великої рогатої худоби або свиней, або овець чи кіз, або птиці.

Показник щодо кількості сільськогосподарської техніки включає в себе всю техніку, яка знаходиться на балансі суб'єктів, у тому числі взяту ними в оренду, і ту, що знаходиться на позабалансовому рахунку, незалежно від її технічного стану (працююча, непрацююча, але ще не списана з балансу, що знаходиться в ремонті) [3].

Форму заповнюють сільськогосподарські підприємства всіх форм господарювання у кількісних вимірниках. У цій статистичній формі відсутня інформація про стан придбання сільськогосподарської техніки (нова чи вживана).

За даними 4 розділу ф. 50-с.-г. та 10-мех вважається можливим провести розрахунок придбання нової та вживаної сільськогосподарської техніки лише для середніх і великих сільськогосподарських підприємств, частка яких у 2015 р. становила 17 % від загальної кількості суб'єктів агробізнесу — юридичних осіб.

На основі вищезазначеної статистичної форми провадять розрахунок того чи іншого виду технічних засобів на 1000 га певного виду сільськогосподарських угідь. Вважаємо, що такий розрахунок втратив нині свою значимість. При здійсненні розрахунку до уваги не беруть потужність сільськогосподарської техніки та конкретно застосовувану технологію виробництва сільськогосподарської продукції. Тому розрахунок забезпеченості технічних засобів та його порівняння із нормативним значенням втрачає економічний зміст. На нашу думку, крім кількісної характеристики, необхідно розглядати такий показник, як енергозабезпеченість виробничого процесу.

Склад тракторів і сільськогосподарських машин повинен відповідати конкретним можливостям сільських товаровиробників, відображати спеціалізацію і поєднання галузей. Це дасть можливість більш повно завантажувати техніку протягом календарного року, підвищувати її продуктивність.

Очевидно, що сучасна концепція й програма розвитку сільського господарства мають бути правильно зорієнтовані стосовно не тільки аграрного сектору в цілому, а й щодо окремих соціально-економічних форм господарювання [4].

Нині доцільно враховувати зміни, що відбулися в структурі сільського господарства за останні роки, й відповідно визначати подальший розвиток ОСГ на найближчу і віддалену перспективу.

Встановлено, що нині інформація про технічне забезпечення особистих селянських господарств надходить із двох джерел: статистичної звітності, яку подають органи сільських рад, і за результатами вибіркового обстеження домогосподарств, які здійснюють органи статистики.

Основою для складання статистичних форм органами сільських рад є форма № 1 "Погосподарська книга №_ на 2011—2014 роки". Так, у формі 6-сільрада у розділі IV "Сільськогосподарська техніка в приватній власності домогосподарств, що проживають на території ради постійно" наводяться дані про фактично наявну в домогосподарствах техніку як ту, що належить членам домогосподарства на правах власності, так і взяту в оренду (довгострокову) або ту, що знаходиться на відповідальному зберіганні (дані розділу IV "Сільськогосподарська техніка в приватній власності домогосподарства" форми № 1, заповненого на звітну дату). Техніка домогосподарств в оренді, у цьому розділі не враховується. Із загальної кількості тракторів виділяється кількість садово-городніх міні-тракторів і мотоблоків; із загальної кількості комбайнів — кількість зернозбиральних.

Вибіркове обстеження умов життя домогосподарств провадять згідно з вимогами міжнародних стандартів, а саме: принцип формування вибірки домогосподарств для обстеження як імовірнісної, стратифікованої, багатоступеневої, територіальної; добровільна згода домогосподарств на участь в обстеженні; періодична заміна (ротация) респондентів (домогосподарств); повна відмова від методу балансу доходів і витрат бюджетів домогосподарств; мінімальне навантаження на домогосподарство; вивчення споживання домогосподарства протягом короткого часу; можливість одержання науково обґрунтованих оцінок якості інформації, зокрема точності; екстраполяція (розповсюдження) даних вибіркового обстеження на генеральну сукупність — все населення країни; супровід публікацій результатів обстеження методологічними коментарями для користувачів даними [5].

Одиницею спостереження в дослідженні є домогосподарство, що являє собою, як зазначалося раніше, сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти [6]. Ці особи можуть перебувати в родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких з цих стосунків або бути і в тих, і в інших. Домогосподарство може складатися з однієї особи (ст. 1 Закону України "Про Всеукраїнський перепис населення"). Оскільки частка домогосподарств, у складі яких є особи, не пов'язані родинними стосунками, становить 0,3% від загальної кількості домогосподарств (0,39% — від кількості домогосподарств за виключенням однаків).

Для визначення технічного забезпечення особистих селянських господарств основними інструментами вибіркового обстеження є "Запитальник базового інтерв'ю" (форма № 1-СНГ) де, зокрема в п. 2.3 відображаються господарські споруди та приміщення, обладнання й техніка. Враховуються капітальні, тимчасові та пристосовані як діючі, так і недіючі внаслідок несправності, ремонту й реконструкції споруди і приміщення, призначені для зберігання сільськогосподарської продукції й утримання худоби та птиці, техніки і реманенту.

Аналіз наведених форм статичної інформації забезпечує значно ширший спектр інформації про діяльність господарств населення.

Основними причинами суб'єктивності інформації в Погосподарських книгах такі:

1. Відомості в Погосподарській книзі щодо кількості худоби відображають лише в кінці календарного року, коли вона в господарствах населення мінімальна.

2. Інформацію про кількість худоби та птиці представнику сільської ради, який заносить її в Погосподарську книгу, надає голова домогосподарства.

3. Інформація про використання земельної площі надходить на основі візуального виміру та зі слів власника ОСГ. Трансформацію земельної ділянки від одного власника до іншого також не відображають у Погосподарській книзі, оскільки відповідний механізм не відпрацьовано.

4. Інформацію про структуру посівних площ голова домогосподарства не надає, оскільки Погосподарська книга заповнюється в грудні, тобто в кінці календарного року.

Враховуючи об'єктивність підходу до формування інформаційного масиву про технічне забезпечення господарств населення можна відзначити про досить високу статистичну похибку вибірки. Крім того, анкетне обстеження, що здійснюється науковцями з метою проведення оцінки діяльності особистих селянських господарств, має нерепрезентативний характер і не відображає реальної ситуації.

Одним із заходів підвищення об'єктивності інформаційно-статистичного масиву про рівень технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників є проведення всеукраїнського сільськогосподарського перепису.

Відповідно до міжнародних стандартів статистичною одиницею (об'єктом) для збирання даних у межах Першого всеукраїнського загального сільськогосподарського перепису (ЗСП) є господарство як технічно й економічно самостійна одиниця незалежно від правового статусу, форми господарювання чи розміру, що займається сільськогосподарським виробництвом під єдиним управлінням, яке поширюється на вирощування всієї худоби, що утримується, та використання всіх земель, повністю або частково, для цілей сільськогосподарського виробництва.

Залежно від організаційної форми та структури, місцезташування статистична одиниця ЗСП — аграрне господарство, може бути підприємством, місцевою одиницею або домогосподарством, а залежно від правового статусу — юридичною особою, відокремленим підрозділом юридичної особи (відокремлений підрозділ), фізичною особою-підприємцем, а також домогосподарством (як сукупність фізичних осіб).

Згідно з рекомендаціями Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) та Євростату переписом мають бути охоплені виробники, що забезпечують у сумі не менше 95—98% валового випуску сільськогосподарської продукції.

Оскільки в Україні ще жодного разу не проводили суцільного структурного обстеження сільського господарства, респондентами сільськогосподарського перепису є всі виробники сільськогосподарської продукції — юридичні особи, відокремлені підрозділи юридичних осіб усіх організаційно-правових форм господарювання, незалежно від основного виду економічної діяльності (сільськогосподарські підприємства), фізичні особи-підприємці, домогосподарства, які займаються сільськогосподарською діяльністю, класифікованою за кодами 01.1 — 01.6 КВЕД-2010.

Рекомендованими ФАО типовими даними, що збираються під час сільськогосподарського перепису, є розмір господарства, форма володіння землею, землекористування, зрошення, поголів'я худоби, трудові та інші ресурси сільського господарства.

З урахуванням цього та відповідно до Закону України "Про сільськогосподарський перепис", Програма Першого всеукраїнського загального сільськогосподарського перепису, яка буде опрацьована під час проведення пробного сільськогосподарського перепису, включає такі запитання, що торкаються проблем технічного забезпечення і відображені в розділі 6: "Споруди, техніка, обладнання та інфраструктура (для юридичної особи, відокремленого підрозділу, фізичної особи-підприємця, домогосподарства).

1. Споруди та їхня площа (за видами та цільовим призначенням): власна, у т.ч. зведені в останні 10 років; орендовано або використовується на інших умовах; у спільному використанні.

2. Техніка сільськогосподарського призначення за видами: власна, у т.ч. віком до 5 років; орендовані або використовуються на інших умовах; у спільному використанні.

Як свідчать результати сільськогосподарського перепису в Російській Федерації, існують значні відхилення в кількості сільськогосподарської техніки між даними статистичної звітності та результатами перепису, особливо в сільських домогосподарствах. Ураховуючи досвід Росії, вважаємо за необхідне здійснювати сільськогосподарський перепис кожні 10 років.

На структуру енергетичного складу тракторного парку вплинули такі фактори: особливості ведення сільського господарства України за природно-кліматичними умовами; сформований склад категорій господарств із різною площею ріллі; використання різних технологій обробки ґрунту та збирання врожаю, платоспроможність підприємств і деякі інші. У структурі тракторного парку найбільший відсоток припадає на трактори потужністю 55—80 к. с., частка яких перевищує 37%, наступний діапазон потужностей 80—135 к.с. займає 29,4; 27,1% — це потужні трактори з двигуном понад 135 к. с. і тільки 6,3% припадає на малопотужні трактори до 55 к.с.

Для більш детальної оцінки попиту на ринку технічного забезпечення розглянемо перелік закупівель техніки за моделями і марками технічними засобами не можна відштовхуватися тільки від кількісного складу. У даному разі обов'язковим є вивчення їх структури з урахуванням потужностей і категорій власників.

Відповідно до розмірів і потужності техніки часто окремим сегментом виділяють так звані засоби малої механізації (ЗММ) або малагабаритні машини й обладнання, призначені для виконання різних сільськогосподарських та інших видів робіт у рослинництві, садівництві та городництві на невеликих за розміром ділянках, у тваринництві, в особистих селянських господарствах і т.д. Основне призначення ЗММ зводиться до усунення малопродуктивної ручної праці в умовах, коли немає можливості використовувати традиційну сільськогосподарську і транспортну техніку.

Дослідженням встановлено, що нині на рівні Міністерства аграрної політики та продовольства України, провідних машинобудівних і сільськогосподарських підприємств відсутня цілеспрямована система збирання й аналізу інформації, що спричиняє втрату і витік інформації, повторний збір тих самих даних, трудомісткість систематизації наявних даних та ін.

ВИСНОВКИ

На нашу думку, в системі досліджень ринку сільськогосподарської техніки доцільно створити єдину інформаційну базу даних на рівні окремих державних структур (наприклад, у Міністерстві аграрної політики та продовольства) і комерційних організаціях.

Інформаційну базу даних доцільно організувати на комп'ютерній основі із використанням доступних систем управління базами даних. У цьому разі створюється єдиний структурований масив інформації з можливістю постійного контролю за його змістом, реорганізацією, поповненням і знищенням застарілих даних, не кажучи вже про те, що ефективна робота з великими обсягами даних практично неможлива без використання комп'ютерних технологій.

Ведення подібної бази даних дасть змогу не тільки забезпечити зручність використання зібраної інформації, а й, що дуже важливо, організувати проведення досліджень ринку на систематичній безперервній основі.

По мірі надходження на підприємство названих джерел наявна в них інформація після перевірки на достовірність буде відразу завантажувати у базу даних, що значно знизить ризик її не розгляду при проведенні окремо організованих досліджень. Інформаційна система досліджень має бути частиною загальної внутрішньої інформаційної системи підприємства.

Література:

1. Сатир Л.М. Організаційні засади функціонування інформаційної моделі формування бази сільськогосподарських підприємств / Л.М. Сатир // Інноваційна економіка. — 2013. — № 1 (39). — С. 308—312.

2. Меняйкин Д.В. Информационные системы и их применение в АПК / Д.В. Меняйкин, А.О. Таланова // Молодой ученый. — 2014. — № 3. — С. 485—487.

3. Гребешков О.В. Інформаційне забезпечення діяльності підприємства: інформаційні джерела та джерела їх задоволення / О.В. Гребешков // Вісник Хмельницького національного університету. — 2009. — № 6. — С. 205—208.

4. Дацюк А.А. Інформаційне забезпечення управління витратами допоміжних виробництв на сільськогосподарських підприємствах / А.Дацюк // Економічні науки. Сер. Облік і фінанси. — 2010. — Вип. № 7. — С. 3—8.

5. Дегтяр А.О. Інформація як атрибут державно-управлінської діяльності / А. Дігтяр // Держава та регіони. Сер. Державне управління. — 2010. — № 2. — С. 14—18.

6. Перебийніс В.І., Світлична А.В. Удосконалення системи управління сільськогосподарським підприємством у ринкових умовах / В. Перебийніс, А. Світлична // Економіка АПК. — 2009. — № 7. — С. 17—24.

References:

1. Satyr, L. M. (2013), "The organizational principles of functioning of the information model of forming base agricultural enterprises", *Innovatsijna ekonomika*, vol. 1 (39), pp. 308—312.

2. Meniaykyn, D. V. and Talanova, A. O. (2014), "Information systems and their application in the agro-industrial complex", *Molodoj uchenyj*, vol. 3, pp. 485—487.

3. Hrebeshkov, O.V. (2009), "Information support activity of enterprise information: source and source of satisfaction", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, vol. 6, pp. 205—208.

4. Datsiuk, A.A. (2010), "Information maintenance of management costs of auxiliary production in agricultural undertakings", *Ekonomichni nauky. Serii. Oblik i finansy*, vol. 7, pp. 3—8.

5. Diehtiar, A.O. (2010), "Information as an attribute of state-administrative activity", *Derzhava ta rehiony. Serii. Derzhavne upravlinnia*, vol. 2, pp. 14—18.

6. Perebyjnis, V.I. and Svitlychna, A.V. (2009), "Improve the system of management of agricultural enterprises in market conditions", *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 17—24.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2016 р.